

Volume 18, Issue 3
September 2020

ISSN 1731-8297, e-ISSN 6969-9696
<http://osap.wpia.uni.opole.pl>

ORIGINAL ARTICLE
received 2020-05-11
accepted 2020-07-07

Wpisy nr 544 i 548 w części I tomu VIII Starodawnych Prawa Polskiego Pomników i ich znaczenie dla powstania rodu Konarskich herbu Gryf

Records Nos 544 and 548 in the first part of the 8th volume
of *The Primeval Monuments of Polish Law* and their significance
for the rise of the House of *Konarski*, coat of arms *Gryf*

TOMASZ KRUSZEWSKI

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0000-0003-3202-2805, tomasz.kruszewski@uwr.edu.pl

Citation: Kruszewski, Tomasz. 2020. Wpisy nr 544 i 548 w części I tomu VIII Starodawnych Prawa Polskiego Pomników i ich znaczenie dla powstania rodu Konarskich herbu Gryf. *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 18(3): 43–48. DOI: 10.25167/osap.2588

Abstract: The author shows – on the basis of two records from old judicial books – the medieval jurisdiction against the background of the socioeconomic system of the day. As far as the regime of those times was concerned, some of the social groups came to be dependent on the Polish law and others were subjected to the laws of Western Europe. It demonstrates that in the medieval times Poland was situated between different legal cultures. Unfortunately, the laconic character of the studied records does not allow establishing the real value of the objects which the conflict concerned.

Keywords: the Middle Ages, Polish law, German law, social classes, judicial books, court proceedings

Abstrakt: Autor na podstawie dwóch wpisów z dawnych ksiąg sądowych pokazuje średniowieczny wymiar sprawiedliwości na tle ówczesnego ustroju, w którym niektóre grupy społeczne sążone były wedle prawa polskiego, a inne z kolei – wedle praw zachodniej Europy. Pokazuje to, że Polska w średniowieczu leżała na pograniczu różnych kultur prawnych. Lakoniczność wpisów nie pozwala niestety ustalić rzeczywistych wartości przedmiotów sporu.

Słowa kluczowe: średniowiecze, prawo polskie, prawo niemieckie, stany, księgi sądowe, postępowanie sądowe

Dnia 4 VIII 1243 r. Konrad, ks. krakowski i łączycki, zatwierdził nadanie komesa Gryfity (z tego rodu też następne osoby) Klemensa klasztorowi w Staniątkach wsi Niegardów. Część owej wsi wspomniany komes Klemens Gryfita uzyskał w drodze zamiany z Janem [Klemensowicem] za wieś Piechów, a drugą część nabył również drogą zamiany z Sezemą [bratem Klemensa z Ruszczy] i jego synem Markiem (którego syn i wnuk pozostają nieznanymi) za wieś Dobranowice, *que Rudno dicitur* oraz Wadów¹. Tak więc Dobranowice znajdowały się w ręku rodu Gryfitów². Według Adama Bonieckiego z tej wsi wywodził się ród Gryfów, który w końcu XV w. osiadł w Konarach w pow. ksiąskim (ob. krakowskim) i zamienił się w jedną z możniejszych rodzin szlacheckich – Konarskich herbu Gryf³. Pogląd ten poparł Jacek Laberschek⁴.

Już Seweryn Uruski (a za nim Marek L. Wójcik) wywodził ród Konarskich od Gryfitów z Branicy, jest to jednak nie do końca poprawne⁵. Natomiast Adam Boniecki pomieszał postaci z dwóch wsi o nazwie Konary. Konarscy herbu Gryf pochodzą z Konarów w dawnym powiecie księskim [parafia Nawarzyce]; są też inne Konary w parafii Mogilnica, a wywodzące się z nich inne osoby piszące się „z Konarów” to nie ten sam ród⁶.

W dniu 8 X 1379 r. Mikołaj zwany Ostoja przyprowadził świadków przeciwko Świętosławowi z Dobranowic (*Swatoslaum de Dobranowicz*)⁷. Jacek Laberschek dopuszczał możliwość, że Świętosław był kmieciem⁸. Jest to jednak mało prawdopodobne, a świadczy o tym wiele przesłanek. Po pierwsze – imię typowe dla Gryfitów, co należy zestawić z miejscem (Dobranowice, dobra dziedziczne Gryfitów – po drugie), wreszcie po trzecie – obecność rycerza na liście świadków (Mikołaj z Wierzbna, herbu Szreniawa, o którym piszę w odrębnym studium⁹;

¹ *Kodeks Dyplomatyczny Polski*, t. 3, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczowski, Warszawa 1858, nr XX (s. 38 i nast.). Bolesław Ulanowski uznał ten dokument za fałszyfikat z pocz. XIV w. Był on jednak zdania, że wiadomość o zamianach była wiarygodna, gdyż oparta została zapewne na nieznanym przywileju klasztorowym, B. Ulanowski, *O założeniu i uposażeniu klasztoru w Staniątkach*, „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Seria II, tom 3 (28), Kraków 1891, s. 32–37 (przywilej, zwłaszcza od s. 34), 78–79 (Dobranowice), 99, 101–102 i 113.

² Zob. *Joannis Długosz, Senioris, Canonici Cracoviensis Opera Omnia*, cura A. Przezdziecki edita, tomus IX: *Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis*, tomus III: *Monasteria*, Cracoviae 1864, *passim*.

³ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 11, Warszawa, 1907, s. 40.

⁴ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=5004> (dostęp: 16.08.2017).

⁵ S. Uruski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 7, Warszawa 1910, s. 153.

⁶ A. Boniecki, *op. cit.*, t. 11, s. 40.

⁷ *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. VIII: *Antiquissimi libri iudiciales terrae cracoviensis*, pars I, ab an. 1374–1390, editionem curavit B. Ulanowski, Cracoviae A. 1884; dalej: SPPP, t. VIII, cz. I, nr 544 (s. 21).

⁸ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=5004> (dostęp: 16.08.2017).

⁹ T. Kruszewski, *Dziedzice Konarów herbów Ostoja i Szreniawa. Analiza historycznoprawna* [w druku].

pozostali wymienieni to także rycerze: Mikłusz z Wilczkowic, Wyszek z Żydowa, Andrzej z Damianic i Wielisław z Szarpii), a na koniec – przedmiot sporu (gwałtowne porwanie konia). Świąszko z Dobranowic (*Swesko de Dobranouicz*) sam tego dnia sądził się z Pełką, zwanym Marszowskim, tym razem o gwałtowny zabór bydła i o *Godne* dane w trzeci dzień po Narodzinach Chrystusa¹⁰. Możliwe, że zestawienie świadków w tym wpisie zachęciło J. Laberscheka do dopuszczania możliwości o kmiecym pochodzeniu Świąszka: Świąszek [i] Mikołaj, kmiecie zamieszkali w Rudnie, Grzegorz z Rudna, Maciej Żyła z Rudna, Bernard z Dobranowic, Świąszek, rzeźnik (*carnifex*) z [miasta] Proszowic. To zestawienie, zwłaszcza dla historyka stroju i prawa, jest szczególne: występują tu dwaj kmiecie, trzech rycerzy i rzemieślnik. Jedyne narzucające się wytłumaczenie to dopuszczenie możliwości, że byli to naoczni świadkowie kradzieży bydła przez Pełkę.

Prawdopodobnie synem Świątosława był Marek Chamiec. Dnia 30 XI 1400 r. Imram z Czulic senior oskarżył jego syna Jaszka Chamca z Dobranowic (*Jaschco Chamecz de Vbranouicz*) o zajazd (*violenta intromissione*) na część dziedziny w Stręgoborzycach, w tym poczynienie szkód na 100 grzywien (oprócz [uprowadzenia] kmieci) poprzez uprowadzenie pięciu koni i czterech sztuk bydła¹¹.

Wadą tych wpisów jest brak informacji o wartości koni i bydła, a o tym, że mogła być zróżnicowana, świadczą inne przykłady z rodu Gryfitów. W dokumencie wystawionym w Zwierzyńcu 7 XII 1372 r. Ulryk prepozyt i konwent klasztoru zwierzynieckiego zaświadczyli, że czcigodny Jaszek, syn zmarłego Przybyłka, sprzedał za 60 grzywien groszy praskich rolę dziedziczną z siedliskiem, łąką, sadem, miejscem na założenie sadzawki między ogrodem tegoż Jaszka a drogą we wsi klasztornej Kościejów i konia o wartości 4 grzywien Mikołajowi, synowi Macieja z Goszyc¹².

W 1437 r. Mikołaj z Zabawy sprzedał za 500 grzywien półgroszka całą część dziedziny w Dobiesławicach, która uprzednio należała do jego brata rodzonego Spytka, oraz konia wartego 10 grzywien i sztukę płótna Mikołajowi z Chotowej (powiat pilzneński)¹³.

W 1437 r. Mikosz z Chotowej sprzedał za 304 grzywny połowę swojej wsi Dobiesławice oraz konia o wartości 20 grzywien Barbarze, żonie Mikołaja Buczyńskiego¹⁴.

¹⁰ SPPP, t. VIII, cz. I, nr 548 (s. 21).

¹¹ *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. VIII: *Antiquissimi libri iudiciales terrae cracouiensis*, pars II, ab an. 1394–1400, editionem curavit B. Ulanowski, Cracoviae 1886; dalej: SPPP, t. VIII, cz. II, nr 10900 (s. 950).

¹² *Zbiór dokumentów małopolskich*, cz. IV: *Dokumenty z lat 1211–1400*, wyd. S. Kuraś i I. Sułkowska-Kuraś, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, nr 1016 (s. 166–167).

¹³ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=4980&q=chotowej&d=3&t=0> (dostęp: 17.07.2016).

¹⁴ *Ibidem*.

W dniu 14 IX 1481 r. Jan Kurdek, kmieć z Luborzycy [wsi stanowiącej własność biskupią], pozwał Mikołaja z Kośmirzowa, o to, że jego syn Janusz i kmiecie Mikołaja *proclamationem faciendo alias z godelem* wyszedłszy ze wsi Mikołaja *Xanyes* [zapewne Szaniec – tak sugerują w *Słowniku...*] napadli go na wolnej drodze królewskiej, zabrali gwałtem konia o wartości 3 grzywien. Biskup [Jan Rzeszowski] wystąpił o karę na rzecz swego kmiecia i 3 grzywien szkody, jednak Mikołaj oddalił roszczenia, oświadczywszy, że biskup winien skarżyć Janusza¹⁵.

W 1510 r. Stanisław Wróblowski z Kończysk i Marcin Marcinkowski z Luśławic zamienili swoje dobra. Stanisław oddał Marcinowi część w Kończyskach, Słonej i Bieśniku z dodaniem 110 grzywien i konia wartego 15 florenów w zamian za jego część w Luśławicach, Słonej, przewóz na Pobrzeżu Luśławskim, pod warunkiem, że Marcin owe pieniądze przeznaczyłby na wykup otrzymanych dóbr od Stanisława Taszyckiego, który uzyskał je prawem macierzystym od brata Marcina Jana Witkowskiego, gdyż ten nie stawiał się na niedawno odbywającą się wojnę mołdawską. Jan odstąpił część tych dóbr Mikołajowi Taszyckiemu za 100 grzywien, 10 grzywien zaś Marcin był winien stryjowi Mikołajowi Marcinkowskiemu¹⁶.

W 1469 r. Paweł z Dobrociesza sprzedał za 30 grzywien i za konia o wartości sześciu grzywien Janowi [Staszykowi] z Chronowa całą swoją część dziedziczną w Chronowie zwaną Dominikowska, którą jego ojciec [Jan] kupił od [tegoż] Jana z Chronowa¹⁷.

W 1468 r. Klemens z Chronowa nabył za siedem grzywien i za konia o wartości czterech grzywien od Jana z Chronowa, syna Klemensa Żegoty, niwy w Gadkach i w Łopusznej *cum superfluitatibus alias zbythky* w Grądach¹⁸.

W 1425 r. Rafał Rożen z Rożnowa sprzedał za 150 grzywien groszy polskich i za konia o wartości 10 grzywien wieś Wolę Giedczynę braciom: Mikołajowi, Klemensowi i Tomaszowi z Nieprześni. Wieś tę i Grębynice być może dziedziczyli potomkowie któregoś z braci z rodu Gryfów wymienionych w zapisce z roku 1425¹⁹.

W 1485 r. Stanisław Żarnowiecki z Wiśniowej (powiat pilzneński) sprzedał za 360 florenów węgierskich, za konia wartego 100 grzywien [*sic!*] oraz za dwóch kmieci osiadłych w Niegłowicach Klemensowi Turskiemu z Gnojnika całą część dziedzictwa po matce Małgorzacie i po wuju Janie z Bobowej w Bobowej i Sied-

¹⁵ *Starodawne prawa polskiego pomniki z ksiąg rękopiśmiennych dotąd nieużytych głównie z ksiąg dawnych sądowych ziemskich i grodzkich ziemi krakowskiej wyciągnął i wydał Antoni Zygmunt Helcel*, t. II, Kraków 1870; dalej: SPPP, t. II, nr 4261 (s. 841).

¹⁶ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=2715> (dostęp: 31.08.2016)

¹⁷ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=3922> (dostęp: 20.07.2016).

¹⁸ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=3922> (dostęp: 20.07.2016).

¹⁹ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=6147> (dostęp: 6.01.2016).

liskach²⁰. W tym samym roku bracia rodzeni Jakub, Mikołaj i Jan, dziedzice niedzielni Bobowej, sprzedali za 800 florenów węgierskich i za konia wartego 100 grzywien Hieronimowi Branickiemu z Branic całe swe dziedzictwo w Woli Łużańskiej i Łużnej z prawem patronatu kościoła tamże²¹.

W roku 1497 ci sami dziedzice z Bobowej zastawili za 200 grzywien Zawiszy Wojnarowskiemu z Wojnarowej całą swoją część miasta Bobowa²². W 1498 r. sprzedali za 800 florenów węgierskich i za konia o wartości 100 grzywien [sic!] Hieronimowi z Branic całą Wolę Łużańską i część Łużnej²³.

W 1434 r. Wyszek z Otwinowa sprzedał za 70 grzywien groszy krakowskich, za konia o wartości 10 grzywien i za stóg żyta wartego także 10 grzywien Pawłowi z Dąbrowy [powiat pilzneński] całą część dziedziny w Ciborowicach z zasiewami. Paweł miał dać w terminie 20 grzywien Wyszкови w domu tegoż Pawła w dziedzictwie Trzciana [powiat pilzneński]. Jednak Jakub z Otwinowa położył areszt na dokumentach w sprawie kupna części Ciborowic²⁴.

W dniu 8 VII 1399 r. Prandota złożył zeznanie *contra Stancziconem de Slupska, alias de Grodek*²⁵. Tego samego dnia konwent tyniecki oskarżył Prandotę z Nieprześni o gwałtowne przywłaszczenie sobie pięciu sztuk bydła²⁶.

Tekst ten wychodzi od analizy wpisów z 1379 r., w których stykają się struktury społeczne regulowane prawem polskim i niemieckim, jest to pretekst do poruszenia problemu obrotu gospodarczego w średniowieczu.

Bibliografia

Źródła

Joannis Długosz, Senioris, Canonici Cracoviensis Opera Omnia, Cura Alexandri Przedzicki edita, tomus IX: *Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis*, tomus III: *Monasteria*, Cracovie 1864.

Kodeks Dyplomatyczny Polski, t. III, wyd. L. Rzyszczewski, A. Muczkowski, Warszawa 1858. *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, t. VII [cz. II]: *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus cracouiensis*, collegit et edidit B. Ulanowski, Kraków 1885.

²⁰ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=2837> (dostęp: 28.11.2016). Jest to zupełnie inny ród Turskich; zob. lata 1423–1428, Klemens Turski z Turzy i Gnojnika Małego herbu Warna, brat Przeclawa (*Starodawne Prawa Polskiego Pomniki*, tom VII [cz. II]: *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus cracouiensis*, collegit et edidit B. Ulanowski, Kraków 1885, nr 541–542 i 563).

²¹ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=2837> (dostęp: 20.12.2016); <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=25368> (dostęp: 19.01.2017).

²² <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=2837> (dostęp: 20.12.2016).

²³ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=2837> (dostęp: 20.12.2016).

²⁴ <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/search.php?id=4017> (dostęp: 11.03.2017).

²⁵ SPPP, t. VIII, t. II, uwaga CCXCVI (nr 28, s. 736).

²⁶ SPPP, t. VIII, t. II, uwaga CCXCVI (nr 54, s. 737).

Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, t. VIII: *Antiquissimi libri iudiciales terrae cracouiensis*, pars I, ab an. 1374–1390, editionem curavit B. Ulanowski, Cracoviae 1884.

Starodawne Prawa Polskiego Pomniki, t. VIII: *Antiquissimi libri iudiciales terrae cracouiensis*, pars II, ab an. 1394–1400, editionem curavit B. Ulanowski, Cracoviae 1886.

Źródła elektroniczne

Słownik historycznogeograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu, <http://www.slownik.ihpan.edu.pl>

Literatura przedmiotu

Boniecki A., *Herbarz polski*, t. 11, Warszawa 1907.

Kruszewski T., *Dziedzice Konarów herbów Ostoja i Szreniawa. Analiza historycznoprawna* [w druku].

Ulanowski B., *O założeniu i uposażeniu klasztoru w Staniątkach*, „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Seria II, t. 3 (28), Kraków 1891.

Uruski S., *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 7, Warszawa 1910.